

Fürdőélet a 19. századi Gömörben, 5. Megye a gőzös Várgedébe.

ÉVA KERÉNYI

615.838(437.6)(091)

Spa life in Gömör in the 19th century. The steamer goes to Várgede

Keywords: Gömör-Kishont (Gemer-Malohont), Várgede (Hodejov), balneology, mineral water.

Gömör megye másik, országos viszonylatban legismertebb és leghíresebb fürdőhelye a békebeli időkben a csízi fürdőtelep után az előnyös fekvésű Gortva patak völgyében megtalálható Várgedefürdő volt. Viszonylag kis területen, a történelmi nevezetességű Gedő vár romjainak alján s a Bükk hegység nyúlványán elterülő hatalmas erdőség közelében, védett helyen feküdt, 280 méteres tengerszint feletti magasságban. Akárcsak Ajnácskő, Várgede is várrom köré épülve terült el a zúgó Gortva mentén, s – Hunfalvy szavaival élve – „ahogy hajdan váraik, úgy ma fürdőik vetélkednek egymással”. (Hunfalvy 1867, 68. p.)

A várgedei Valéria története

A forrást már Bél Mátyás idejében is ismerték,¹ bár ekkor elemzésre még nem került. A földes-vasas savanyúvíz – melynek hőfoka 13,7 Celsius-fokot mutatott, (Boleman 1884, 182. p.) csupán a 18. és 19. század fordulóján került vegyelemzés alá előbb Pillmann István, majd Marikovszky György Gömör megyei főorvosok által, ahogyan arról a korábbiakban már szó esett. Utóbbinak műve részletesen foglalkozik a várgedei forrás geográfiai elhelyezkedésével és a helyi viszonyokkal egyaránt. E szakirodalom alapján tudjuk, hogy a Gortva patak közelében található forrás az esőzések következtében gyakran áradások „áldozatává” esett, a helyi lakosság pedig fából készült csatornákon próbálta elvezetni az ásványos forrás vizét. „A forrásvíz áttetsző, színtelen, apró buborékokat képez. Ha savanyú borral keverődik, erősen pezseg. A víz gyakran és erősen bugyog. Fürdéskor a ruhát pirosra színezi” – olvasható Marikovszky elemzésében, melyben hozzáfűzi, hogy 1813. augusztus 20-án a levegő 16 R-foka mellett a víz hőmérséklete 10 R-t mutatott. (Marikovszky 1813, 26–30. p.) Ugyanakkor abban is bizonyosak lehetünk, hogy ez idő tájt még nem állt fürdőépület a forrás körül, a gömöri orvostudor ugyanis sajnálatát fejezi ki, hogy e helyen nem épült ki fürdőtelep. A

---

1 A *Descriptio comitatus Gömöriensis* név alatt 1749-ből származó kéziratban Várgede létező forrásként kerül megemlítésre. In Bél 1992, 14 p.

Marikovszky-féle vegyelemzések értelmében – melyeket több országos balneológiai szakirodalomban is átvettek – egy literben 0,535 gramm szilárd rész volt kimutatható, melyből a szénsavas vasoxid 0,1736 grammot tett ki, a szénsav pedig 586 köbcenti-métert. (Boleman 1887, 303. p.)

Lengyel az almanachjában a legerősebb vasas savanyúvizeink egyikének tekintette a várgedei forrásvizet, melynek gyógyhatását a sídi ásványvízéhez hasonlította: vizelet-hajtó, gyengén oldódó, erősítő, leginkább gyengeségi bajokban alkalmazhatónak találta mind ital, mind fürdő formájában. (Lengyel, 1853, 221. p.)

Várgede kellemes, savanyú forrászive (népnnyelven „csevice”) főleg ivókúrára volt használatos. Külsőleg fürdőként gyöngeségben, szív- és érrendszeri betegségben, vérhiányban szenvedőknek, női ivarszervek betegségében gyógyulónak, gyomor-, alhasi és aranyeres bántalmakra ajánlották, mivel a dús vasas, szénsavas víz vérképző, oszlató és erősítő hatással bírt.² A forrásvíz jelentős vastartalmú összetételét 1876-ban tett személyes látogatása során Dr. Bernáth József akadémikus is elismerte.³ Köszvény és reuma ellen vasár- és ünnepnapokon a vidék földművelő népe kereste fel gyakorta a fürdőt. (Borovszky 1904, 344. p.) Az ásványvíz népszerűségét azonban nem csupán a fürdőbe látogató vendégek számában mérhetjük. Sikerként könyvelhető el, hogy az 1885. évi általános mezőgazdasági kiállításon az egészségügyi pavilonban bemutatott magyar ásványos vizek és fürdők között a várgedei forrásvizet is megízlelhette a nagyérdemű közönség a Mattoni&Wille ivócsarnokában.⁴

A Borovszky-sorozat 1902. évi vármegyei monográfiájának értelmében a forrás vizét „még pontosan mind ez idáig nem vegyelemeztek, gyógyvizéből pedig a szabad szénsav hamar elillan, emiatt nem szállítható, kereskedelmi forgalomba hozása a víz gyors felbomlása miatt lehetetlen”. (Borovszky 1904, 344. p.) Később, mint tudjuk, mindennek az ellenkezője bizonyosodott be. Mint ahogy részben Dr. Löcherer Tamás azon kijelentésének is, mely szerint „a fürdő jövőjéért tett minden kezdeményezés meghiúsul, holott a víz hatásában, eredményében versenyezhet bármely szénsavas vasas külföldi fürdővel.” (Borovszky 1904, 344. p.)

A forrásvíz palackozásának ötlete először 1905-ben merült fel Klein Sámuel fürdőtulajdonos fejében. Az akkorra már – Gömörhöz mérten – nagy látogatottságnak örvendő fürdőtelep iránti kereslet és a vasas gyógyvíz páciensek által tapasztalt jó hatása arra az elhatározásra bírta, hogy megfelelően palackozva forgalomba hozza a kitűnő vizet.⁵ Mindez egy évvel később realizálódott, a fürdő történetében pedig mérföldkőnek

2 A női bántalmak erélyesebb gyógyíthatása céljából az 1888. évadtól Klein Sámuel bérlő parádi vasgálicos timsó-lúgot is készletben tartott, mivel az a várgedei vízzel vegyítve hatékonyabbnak bizonyult. (*Gömör-Kishont*, 1888. június 10.)

3 *Rimaszombati lapok*, 1877. május 6.

4 A kiállításon az összes ásványvíz 8 különgyűjteményben (60 kiállítóval) és 1 nagy részlegen („higiénia-pavillon” 179 kiállítóval, ebből 63 ásványvíz-kiállítóval) került bemutatásra. A higiéniai részben kiállított forrásokról katalógus is készült, melybe olyan vizek is szerepet kaptak, melyek egyébként nem kerültek kiállításra (pl. Ajnácskő). Míg Csízfürdő mind magánpavilonban, mind az általános higiéniai pavilonban bemutatásra került, Várgede csupán a Mattoni & Wille magánpavilonban lett kiállítva. (Bernáth 1885, 11–15 p.)

5 *Gömör-Kishont*, 1905. szeptember 17.

számított az 1906. év. Ekkor ugyanis a várgedei Valéria ásványforrás vizét Spiegel Béla törvényszéki vegyész a fürdőtelepen az 1905–1906 között az ásványvízminta személyesen végzett elemzésének eredményei folytán forgalomba hozatalra engedélyezte. Kutatásai alapján a várgedei Valéria szénsavas-vasas ásványvizet összetételében a külföldi nevesebb ásványvizek között a spaai, a pyrmonti és a svalbachi, a belföldiek közül pedig a borszéki Petőfi, a bártfai Erzsébet és az erdővidéki Baross forrás vizével egyenértékűnek találta. A vegyelemzés és Spiegel Béla tisztí főorvos ajánlata alapján a Magyar Királyi Belügyminisztérium 92677/1906.IV.B. szám alatt engedélyezte a vízszállítását és a várgedei Valéria gyógyásványvíznek forgalomba hozatalát.⁶ Még 1907 nyarán megkezdték a fürdő forrásvizének zárt üvegekben való szállítását a fürdőtelepről Rimaszombatba.⁷ A várgedei Valéria 1910-re már minden nagyobb csemege- és fűszerkereskedésben kapható volt, kiemelten az új tulajdonos, Kohn Albert rimaszombati fakereskedőnél, de a kútkezelőség akár nagyobb megrendeléseket is eszközölt.⁸ Reklámhirdetése a helyi sajtóban korhű szállóigével jelent meg: „Magyar ember csak magyar ásványvizet igyék!”⁹

Parasztfürdőből részvénytársaság

Üzemeltetésének kezdetei az 1850-es évekre nyúlnak vissza, alapításának pontos évéről mind ez ideig nem kerültek elő források. „Várgede, melly hajdan Gedőalljának neveztetett, cseviczével is bővelkedik, melly mellé a közbirtokos urak csinos fürdőhelyiséget emeltettek” (Hunfalvy 1867, 14. p.) – írta Ebeczky Emil a vármegyei monográfiában. A fürdőtelep tehát közvetlen a várhegy alatt fakadó forrás mellett lett kiépítve, a fürdő jellegzetes jelképe, az ivókút pedig közvetlen a zárt folyosóval ellátott fürdőépület mellett volt található. A befogott forráskútból szivattyúval vezették be a fürdővizet a kádakba, melegítéssel azonban a forrásvíz jelentősen vesztett a széndioxidból, gyógyerejéből egyaránt. (Mulík 1966, 24. p.)

Wachtel Dávid alapműnek számító balneológiai művében a két Gortva menti fürdőt, Ajnácsköt és Várgedet is negatív példaként tünteti fel a fürdőhely infrastruktúrájának és működésének terén, egyértelműen a visszafejlődés tapasztalhatóságára rámutatva – ami nem igazán jó belépő egyik gőmőri fürdő renoméjának szemszögéből sem. (Wachtel 1859, 15. p.) A Bach-korszak fürdőírója, Marikovszky vizsgálataira támaszkodva prezentálta a forrásvizet, melyet 10 R-fokosnak és 1,002 fajsúlyúnak határozott meg, majd a fürdőtelep korabeli szolgáltatásait ismertetve 8 lakószobáról (16 krajcárért) és 10 káddal (10 krajcárért) felszerelt 9 darab fürdőszobáról tett említést. Míg a fürdő tánctermét és biliárdszobáját pozitívumként könyvelte el, leplezetlenül beszámolt a nedves fürdőépületek állapotáról és azok elhagyatottságáról. Az állandó vendégek számát 1857-ben, gyűjtése idején, 113 főben állapította meg, folyó

6 Gőmör és Kishont vármegyei naptár az 1908. évre. Rimaszombat, Nyomatott Lévai Izsó könyvnyomdájában, 1907.

7 Gőmör-Kishont, 1907. június 2.

8 Gőmör-Kishont, 1910. július 17.

9 Gőmőri Ujság, 1910. július 17.

év augusztus 29-ig összesen mintegy 2000 fürdőt igénybe véve. Érdekességként megjegyzendő Wachtel azon állítása, miszerint a fürdő a vizsgált tárgyévben egyszerre több tulajdonost is magáénak tudhatott, akikben megfordult a fürdő berendezésének a közeli Pocseviczére való átszállításának gondolata is.¹⁰

1867-ben a telep változatlanul 9 fürdővel és 8 lakszobával volt felszerelve, a Hunfalvy-féle vármegyei monográfia „vidéki hírnévnek örvendő” fürdőintézetként jellemezte. (Hunfalvy 1867, 185. p.) Tán ebből kifolyólag tettek látogatást a magyar orvosok és természetvizsgálók XII. nagygyűlésének résztvevői is ajáncskői vendégeskedésükből hazafelé tartva a fejlődő Gortva menti telepen. „Megtekintettük a berendezést, megízleltük a gyógyvizet, s gyönyörködtünk azon nemes magyar tánczban, mit a míveltebb közönség közt tegnap, a nép közt pedig itt e fürdőhelyen a maga eredetisége, hogy ne mondjam költőiségében volt alkalmunk szemlélni” – olvashatjuk Dr. Hajnal Albert sorait.¹¹

Bernáth a várgedei forrás vizét mind külső, mind belső használatra egyaránt megfelelőnek találta, sőt kijelentette, a hely minden feltétele adott, hogy gyógyfürdővé nője ki magát. Bár negatívumként könyvelte el az állandó fürdőorvos hiányát és a gyógyászati kevesbé felszerelt telepet, a vasút közelségének pozitívuma és ügyes vezetés mellett nagy jövőt jósolt a fürdőnek. (Bernáth 1878, 61. p) Már az öt évvel korábban napvilágot látott *Fürdői lapok* c. fürdészeti heti közlöny is így nyilatkozott a fürdőről: „eddigelé meglehetősen elhagyott állapotban volt, de tulajdonosai mint hallatszik, elhatározták magukat bérbe adni e fürdőt 20-25 évre.”¹² A fejlesztés és korszerűsítés reménye miatt propagálás alá kerülő bérleti hirdetmény a *Rozsnyói Híradó* 1873. évi július 27-én kelt számában is megjelent.¹³ A fürdő tulajdonosa ugyanis a helyi közbirtokosság volt, (Chyzer 1885, 123. p.) s évtizedekig bérlő felügyelete alatt működött.¹⁴ Ekkor lépett színre fürdőbérlőként Német Jenő, ténykedéséről a későbbiekben még bővebben is szó lesz, kezei alatt a fürdő némileg elindult felfelé a fejlődés fokán.

A pozitív lépésekkel ellentétben Boleman mind 1884-ben, mind 1887-ben szerényen nyilatkozott a kis fürdőházról, „melyben a forrásvizet primitív módon használják fürdésre”. (Boleman 1884, 182. p.) S bár Várgede előnyös fekvéséről és kiváló megközelíthetőségéről számolt be, ugyanakkor a fürdő ásványvizének megvizsgálását és az egész fürdő korhű és célszerű berendezését javasolta. (Boleman 1884, 182. p.) Chyzer 1885. évi feljegyzései szintén kezdetleges fürdőről árulkodnak, mely szerint a telep 14 lakó- és 9 fürdőszobából állt. (Chyzer 1885, 123. p.) A fürdőház mellett ekkor egy néhány vendégszobával felszerelt fogadó is állt, a lakószobák csekély számának problémájára Klein fürdőbérlő még 1888-ban is felhívta a leendő fürdővendégek figyelmét.¹⁵ Mindez arra enged következtetni, hogy az említett 10-15 évben semmilyen jelentős átépítésre nem került sor a telepen – az egyedüli kivételt a vasútállomás képezte.

10 Pocseviczét a balneológiai szakirodalomban több szerző is jegyzi, többek között Wachtel művében is felbukkan a forrásvíz Várgede környéki lokalizálása és elemzése, a forrás körül azonban sosem alakult ki fürdőintézet. L. Wachtel 1859, 209–210 p.

11 *Napi Közöny*, 1867. augusztus 17. 33. p.

12 *Fürdői lapok*, 1873. július 27. 1. évf. 10. sz.

13 *Rozsnyói Híradó*, 1873. július 27.

14 *Magyar fürdők naptára*. Budapest, 1904, 227. p.

15 *Gömör-Kishont*, 1888. június 10.

Tegyünk egy kis vasúttörténeti kitérőt! Várgedén legelőször 1873-ban merült fel a vasútállomás felépítésének a gondolata,¹⁶ a fürdőhöz legközelebbi vasúti megállóhelyek ugyanis 2 óra (Fülek), ill. 2,5 óra (Bánréve) kocsiútra voltak. Az elképzeléseket hamarosan tettek is követték, még folyó év augusztusában átadták a Fülek–Bánréve vasútvonalat, melynek egy állomása épp a fürdő udvarának tőszomszédságában lett megépítve.¹⁷ Az 1885-ös adatok már egyértelműen jelzik a fürdő saját vasúti megállóhelyét, míg távírda-hivatala továbbra is Feleden, postahivatala pedig Várgede községben volt található. (Chyzer 1885, 123. p.) Három évvel később a fürdőbe tartó vendégeknek már 33%-os kedvezmény is járt az utazásból a kassa–oderbergi vasútvonalon.¹⁸ 1889-ben egy Rimaszombatból Várgedébe tartó oda-vissza út másodosztályon 44, harmadosztályon 30 krajcárba került személyenként. A gőzös reggel 7 órakor indult a gőmőri székvárosból a fürdőbe, s másfél óra alatt érkezett az üdülőhelyre, ahonnét déli 11 óra 30 perckor, a délelti 4, vagy az esti 8 órai vonattal roboghatott haza a fürdővendég.¹⁹ Mivel a fürdő a fülek–miskolci fővonalon terült el, a századfordulón Budapest székesfővárossal naponta négyszer, Rimaszombat megyeszékhellyel pedig naponta ötször volt összeköttetésben. „A fürdő közvetlen közelében kiépült vasúti állomás szintűgy be van rendezve személy- és poggyászforgalomra” – hirdeti a fürdő 1902-ben megjelent kalauza.²⁰ Ugyancsak a fürdő korszerűségéről tanúskodik, hogy a századelőre már távírdaállomással is rendelkezett a telephez közeli faluban. (Borovszky 1904, 310. p.) A várgedei postahivatallal egyesítve berendezendő állami távírda-hivatal létesítését Klein Sámuel és társai által előterjesztett kérelmére alapozva 1903. május 11-én hagyta jóvá a kassai Magyar Királyi Posta- és Távírdaigazgatóság.²¹

Szomorúan konstatálhatjuk, hogy Várgede radikális fellendítésének irányában a századfordulón nem történtek gyökeres változások. A vasút közelsége, a megyeszékhelyről induló gyors és rendszeres vonat-összeköttetés, kiváló gyógyforrása és a környék romantikus fekvése sem járultak hozzá ahhoz, hogy az 1891. fürdőévadban a telepet ne az alábbi sorokkal jellemezzék az olvasó közönség előtt: „Várgede a szűkebb környék fürdője lehetne, ha egy kicsit bővebb áldozatkészséggel gondoznák tulajdonosai. Pompás vize van, s a természet sem volt valami fukar a környezetben. Tettek is érte valamit, de még nem annyit, amennyi a kirándulók igényeit kielégíthetné. Pedig különösen ünnepnapokon polgáraink tömegesen szoktak e közeli fürdőbe kirándulni, kik megérdemelnék, hogy megfelelő ellátásban részesüljenek. Értesülésünk szerint a jövő évben sok hiányon fognak segíteni s a fürdő szebb jövőnek néz elébe.”²² Az öröm korának bizonyult, a fürdő érdekében kifejtett buzgalom ugyanis a következő évben sem hozta el a várva várt áttörést. Bár a megnyitás napján – dacára az esőnek – számos

16 *Füüdői lapok*, 1873. július 27. 1. évf. 10. sz.

17 *Rozsnyói Híradó*, 1873. július 27.

18 *Gömör-Kishont*, 1888. június 10.

19 *Gömör-Kishont*, 1889. augusztus 29.

20 *Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése*. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1902, 5. p.

21 Besztercebányai Állami Területi Levéltár. Fond: Verejnosprávny výbor Gemersko-malohontskej župy 1876-1919. Kúpele 96 (č. krabice 199). List: Gőmörvármegye Közigazgatási Bizottságának címzett levél 1903. május 11-i keltezéssel. 1314. számú irat

22 *Gömör-Kishont*, 1891. szeptember 10.

rimaszombati polgárcsalád rándult ki a fürdőbe a cigányzene és a táncmulatság csábító hírére, a fürdőtelep maradt a régi. „Ez a kies vidékű és vizében csodálatosan üdítő, életfrissítő fürdőhely szinte arra látszik teremtvé lenni, hogy a rimaszombati közönségnek a legolcsóbb és legkellemesebb kiránduló helyéül szolgáljon” – olvashatjuk a fürdő méltatását a helyi lapban, melynek egyetlen szépséghibája csupán az volt, hogy a délutáni vonat egy teljes órát állt a feledi vasúti pályaudvaron, a fürdőbe utazó közönség unalmára.²³ A szezonnyitó muri általi fürdői hírnév „fényesítése” elhomályosítani látszott Várgede valódi problémáit. Még a sajtó is érthetlenségét fejezte ki a jól karbantartott, kiváló vizű fürdő mellőzése ügyében, melyet egyértelműen a székvárosi értelmiség számlájára rótt fel: „Valóban érthetetlen, hogy a rimaszombati közönség ezt a fürdőhelyet, mint legtermészetesebb és legkellemesebb kiránduló helyet fel nem karolja. Pedig mennyi alkalom nyílnék itt egy-egy jó társaságnak valóságos kis rögtönzött táncmulatságokat rendezni.”²⁴ A sokadik visszhang, úgy látszik, végre értő fülekre talált, ugyanis 1892 októberében az a hír kelt szárnyra a regionális sajtóban, hogy a közbirtokosság a fürdő eladását célozta meg annak jobb karbantartására hivatkozva: „Ha ez által alkalmas vállalkozó kezébe kerülhet a fürdő, az ennek fellendülését fogja jelenteni”²⁵ – állt a megyei lapban, a hírt pedig a következő szezon is megerősítette. A nevezett újságban 1893 nyarán jelent meg végleg a fürdő önkéntes eladásának s egyben árverésének hirdetése, melyre folyó év november 7-én került sor a helybeli királyi törvényszék telekkönyvi hatóságánál.²⁶ Így került a fürdő Klein Sámuel kezébe, aki – bár kevés anyagi tőkével, de annál nagyobb buzgalommal – rögvest a fürdő korszerűsítéséhez látott.²⁷

A tulajdonosváltás hatékonyságát a fürdőre nézve mi sem bizonyíthatná jobban a ténynél, mely szerint az 1899. évi országos fürdőügyi kongresszuson Gömörből a Csízt képviselő Molnár József és Glósz Artúr mellett Klein Sámuel jelent meg Várgedét képviselve a magyar székesfővárosban.²⁸ A fokozatosan fejlődésnek indult üdülőtelep a millennium évében már 10 kabinnal felszerelt fürdőházból, 1 vendéglőből és 14 szobával ellátott lakóházból állott. (Boleman 1896, 109. p.) A fejlődés ezzel nem állt meg: Löcherer 1902-ben 11 kád-, gőz- és ásványos vízfürdőről számolt be, 15 vendégszobát biztosítva a betegeknek. (Borovszky 1904, 310. p.) A fürdővendégek elszállásolására ugyanezen évben a fürdőépület kényelmes lakószobáin kívül már egy külön lakóépület is rendelkezésre állt. Voltak egész családok részére berendezett lakószobák is, de szükség esetén a község lakosainál is lehetett szállást bérelni. Az 1902. évi várgedei fürdőkalauz szerint a vendéglő továbbra is külön épületben üzemelt, a konyha pedig a fürdőigazgatóság felügyelete alatt állt. A fürdővendégek részére természetesen „jó és olcsó étkezés” állt rendelkezésre.²⁹

23 Gömör-Kishont, 1892. május 5.

24 Gömör, 1893. május 21.

25 Gömör, 1892. október 2.

26 Gömör, 1893. augusztus 13.

27 Gömör-Kishont, 1906. március 25.

28 Rozsnyói Híradó, 1899. április 23.

29 Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1902, 8. p.

A fürdőre az első világháború előtti években gyökeres változások vártak. Egyrészt tulajdonosváltásra került sor, míg a *Gömör-Kishont Vármegyei Naptár* 1906-ban Strauszmann Sámuelt emelte ki fürdőtulajdonosként,³⁰ alig egy évvel később a Várgedei Szénsavas Gyógyfürdő már Kohn Albert tulajdonába tartozott, bérlőjeként pedig – az akkorra már éveken át Várgedén tevékenykedő – Klein Sámuel nevét jegyezték, nem mellesleg mindketten nagy buzgalommal munkálkodtak a várgedei forrásvíz forgalomba hozatalán.³¹ Kohn új vegyelemzéseket végeztetett a forrás körül, melynek eredményét – a sajtó szerint – még a folyó évben képekkel illusztrált brosúrában bocsátotta a nagyközönség figyelmébe.³² Ez alapján tehát bizonyosságunk lehet afelől, ha hihetünk az írott sajtóanyagoknak, hogy az 1902-ben kiadott fürdőkalauzon kívül létezhetett egy 1907-ben piacra dobott várgedei fürdőismertető is, amely azonban sajnálatos módon mind ez ideig nem került elő, ezzel megkérdőjelezve a Kohn-féle kalauz kinyomtatásának megtörténtét.

Másrészt, a 20. század beköszöntével Várgede további sorsa is megpecsételődni látszott. 1900. június 13-án a rimaszombati Kaszinó társalgójában gyűltek össze a város orvosai, a társadalmi élet néhány oszlopos tagja és Várgede földbirtokosai, megvitattván a fürdő fellendítésének kérdését, hogy e „hazai közkinccs” ne csupán a régió közönségének szolgáljon. Az értekezlet ötletgazdája Dr. Zehery István törvényszéki orvos volt, aki Rimaszombat e kedvelt kirándulóhelyének méltó gyógyhelyé emelését szorgalmazta azáltal, hogy a fürdőt kellő gondviselés alá kívánta venni, gyógyvizét korszerűen vegyelemezteni, a higiéniai követelményeknek megfelelő, kellő komforttal berendezett épületek felhúzását javasolva az egész fürdőtelep megnagyobbításával együtt. A mozgalom célját egy részvénytársaság eszméjében fejtette ki, amely a fürdőt jelenlegi tulajdonosától megvásárolná. Az értekezlet, hozzájárulván az előadó indítványához, Stojkovich Emil várgedei földbirtokost szavazta meg a kezdeményezés elnökévé, Kubinyi Zoltánt pedig jegyzőjévé, továbbá elhatározta, hogy szervező és taggyűjtő bizottságot küld ki, mely a fürdő megszerzése érdekében munkálkodó öttagú bizottsággal együtt a fürdőtelepre és a részvénytársaság megalakítására tervezetet dolgoz ki. Míg a szűkebb bizottság tagjai között találjuk Stojkovich Emil, Kubinyi Imre és Szabó László várgedei földbirtokosokat, Lukács Géza alispánt és Dr. Löcherer Tamás vármegyei főorvost, a nagybizottság tagjaihoz számos rimaszombati közéleti személyiség, orvos, tanár, tisztviselő, egyházi méltóság, mérnök is csatlakozott, mint Fábry János, Baksay István, Széman Endre, Pitta Lipót, Kármán Aladár, Juraskó Jakab vagy Badinyi Gyula, ami egyértelműen bizonyítja azt tény, hogy a nemes ügy érdekében kifejtett mozgalom Gömör megye székvárosában igen élénk érdeklődést és rokonszenvet keltett.³³

Alig pár héttel később az első lépések is megtételre kerültek, s a júniusban felállított öttagú bizottság a következő gyűlés alkalmával eredményesen számolhatott be

30 *Gömör és Kishont vármegyei naptár az 1906. évre*. Rimaszombat, Nyomtatott Lévai Izsó könyvnyomdájában, 1905, 127. p.

31 *Gömör és Kishont vármegyei naptár az 1907. évre*. Rimaszombat, Nyomtatott Lévai Izsó könyvnyomdájában, 1906.

32 *Gömöri Hírlap*, 1907. május 12.

33 *Gömör-Kishont*, 1900. június 21.

eddigyi helyszíni vizsgálódásairól. „Az újjászervezéshez 80.000 forint szükséges – referált Löcherer a résztvevőknek. – A mostani fürdő átvétele, mely később népfürdőnek tartatnék fenn, 25.000 forintba kerül, s az új telep létesítéséhez az állomással szemben levő helyen 21 hold területet a tulajdonosok 11.600 forintért engednének át. Ez parkírozhatná és itt épülne új fürdő és gépház, vendéglő és 30 lakószobával ellátott épület.” Míg a tervezet általános elismerést nyert, a bizottság tagjai között a szükséges tőkét illetően megoszlottak a vélemények – volt, aki félrészvények kibocsátását indítványozta 30 forint összegért, más amortizációs kölcsön felvételét ajánlotta, de akadt, aki a szegényebb társadalmi rétegre gondolva csupán 25 forintos részvények kibocsátását javasolta.³⁴ Tény, hogy a várgedei vasas-szénsavas gyógyfürdő eszméjének szekere gyorsan beindult, még ugyanazon tárgyév augusztus 13-án a rimaszombati Kaszinó társalgótermében megtartott értekezleten Dr. Zehery István elnöklete alatt határozatilag kimondták a részvénytársaság megalakulását, a jelenvoltak pedig annak alapító tagjaivá lettek.³⁵

Summa summarum, Várgedére igencsak ráfért a korszerűsítés, hiszen a századelőre már csupán „a helyi és a környékbeli közönség gyér látogatásaiból tengődött”.³⁶ A szemfüles sajtó izgatottan figyelte hónapról hónapra a fürdőnek modern irányban való fejlesztését: „Azt mondják, vasas vize gyógyhatás tekintetében vetekedik Szliácséval, a részvénytársaság azonban alig halad tovább az alakulás gondolatánál.”³⁷ A fürdőbe való befektetés eszméje elakadt, a telep pedig évről évre a régi formájában nyitotta meg kapuit a látogatók előtt. A változások szele lassan látszott érződni. Kohn Albert rimaszombati fakereskedő és fürdőtulajdonos 1907 tavaszán álláspályázatok meghirdetésével próbálta „frissíteni” a fürdő személyzetét. A folyó év március 31-én megjelent újsághirdetésben az újonnan átalakított gőz- és gyógyfürdő számára fürdőorvost (100 korona havi fizetéssel és lakással), kazánfűtőt (70 korona havi fizetésért) és lakásért, lehetőleg nőtlen férfit, aki a vízvezeték és villanycsengők javításához is ért), vendéglőst (lakással, magyar konyha vezetésével), borbélyt (rendelkezésre álló üzlethelyiséggel) és a fürdők elkészítéséhez fürdősasszonyt (20 korona havi fizetés lakással, magyarnyelv-ismerettel, előnyben masszírozók) keresett.³⁸ Kohn az újonnan átalakított, modernizált gőz- és gyógyfürdőt nevezett év pünkösd vasárnapján, azaz május 19-én nyitotta meg a gyógyulni és szórakozni vágyó nagyközönség előtt.³⁹

Túl a tulajdonoscserén és a viszonylagos korszerűsítésen, az 1908. évi szezonban továbbra is csupán a villatelkek vásárlásának és annak budapesti műépítész általi építésének kezdeményezéséről zengedezett a megyei hírlap, amely arra enged következtetni, hogy az elmúlt 2 év alatt a tervekből ismét semmi nem realizálódott.⁴⁰ 1910 júliusában a részvénytársaság még mindig csak elméletileg létezett, a kérdéssel a sajtó is egyre türelmetlenebbül és sűrűbben kezdett foglalkozni. Úgy látszik, a „segélykiáltás”

34 Gömör-Kishont, 1900. július 5.

35 Gömör-Kishont, 1900. augusztus 16.

36 Gömör-Kishont, 1901. április 11.

37 Gömör-Kishont, 1901. április 11.

38 Gömör-Kishont, 1907. március 31.

39 Gömör-Kishont, 1907. május 19.

40 Gömör-Kishont, 1908. június 28.

meghallatszott, a helyi sajtó 1910 nyarán ugyanis már arról rebesgetett, hogy Várgede gyógyfürdő mint részvénytársaság eszméje iránt óriási az érdeklődés: „Folynak a modern építkezések a fürdő korszerűsítésére, az r.t. alapítási tervezete és a részvények jegyzése is hamarosan elkezdődik.”⁴¹ A Várgede Szénsavas és Vastartalmú Fürdő Rt. részvényeinek jegyzésére csupán 1910. szeptember 4-től került sor. „A Rimaszombat székhellyel határozatlan időre megalakuló részvénytársaság célja a várgedei fürdőtelep és a Valéria-forrás vizének megvétele, a telep kibővítéséhez szükséges földvásárlás, ezeknek a kor igényeinek megfelelő beépítése, a fürdő üzemben tartása, fellendítése és a Valéria-forrás vizének forgalomba hozatala. Az alaptőke 300.000 korona, mely 1500 darab, egyenként 200 korona névértékű és bemutatóra szóló részvény kibocsátása által szereztetik” – konstatálja a *Gömöri Ujság* folyó évi száma a legnagyobb megelégedéssel, hiszen hosszú évek huzavonája után a projekt a végső stádiumához ért.⁴² A részvénytársaság alapító gárdáját 17 neves gömöri közéleti személyiség alkotta, többek közt Dr. Meskó Miklós vármegyei főorvos, Dr. Löcherer Tamás vármegyei közkórházi igazgató, Dr. Kovács László rimaszombati polgármester, Dr. Stojkovich Emil várgedei földbirtokos, Kubinyi Ferenc vármegyei főügyész, Dr. Lichtenstein Adolf vasúti orvosi tanácsadó, illetve maga Kohn Albert fürdőtulajdonos.⁴³

Vendéglátásból elégséges: mindennapi élet a fürdőtelepen

Sokunkban felmerül a kérdés, vajon hány vendéget fogadott Várgede egy-egy szezonban a vizsgált korszakban. Az 1898-ban megjelent *Fürdői Almanach* c. ismertető szavaival élve a fürdőtelep sűrűn látogatott volt a környék lakossága által. (Hohlfeld, 1898. 168. p.) Az 1893. évben 200 állandó vendéget számlálhatott. Az 1894. évről már részletesebb statisztikával is rendelkezünk, melynek értelmében a 14 szobával felszerelt gyógyfürdőt 200 állandó és 2000 ideiglenes fürdőzni és pihenni vágyó beteg látogatta meg.⁴⁴ Az 1902-es statisztikai adatok szerint Várgede-fürdőt évenként mintegy 100 állandó vendég kereste föl, és kivált jó időjárás mellett a fürdő hamar megtelt. A közeli megyeszékhelynek, Rimaszombat városának és a szomszédos Miskolcnak is közkedvelt kirándulóhelye lett, főleg gőzfürdője miatt. (Borovszky 1904, 310. p.) A Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egylet évkönyvei alapján az 1903., 1904. és az 1905. évre vonatkozóan szolgálhatunk előbb csökkenő, majd ugrásszerűen növekvő tendenciát mutató vendégforgalmi adatokkal, melyek az említett évek sorrendjében az alábbiak szerint alakultak: 205 fő, 174 és 430 állandó páciens.⁴⁵ Kurlisták híján a

41 *Gömöri Ujság*, 1910. augusztus 7. 1. évf. 19. sz.

42 *Gömöri Ujság*, 1910. szeptember 4. 1. évf. 23. sz.

43 *Gömör-Kishont*, 1910. október 16.

44 A „Fürdőirodalmi Könyvtár” értesítője. 2. évf. 3–4. sz. 1895, Budapest, 61. p.

45 A Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egylet XXXIV. és a Gömörmegyei Orvos-Szövetség VI-ik évkönyve az 1903. és 1904. évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1905, 54–55. p.; A Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1907, 36. p.; A Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1907, 95. p.

vendégek névsorával sajnos nem rendelkezünk. A rimaszombati Rábely nyomdában éves rendszerességgel napvilágot látó vármegyei közlöny, a *Gömör-Kishont* is csupán egyetlen alkalommal, 1905 nyarán tüntette fel konkrétan a várgedei vasas fürdőbe egészsége helyreállítása céljából több hétre odautazó páciensét, aki – nem meglepően – id. Rábely Miklós lapkiadó és nyomdász volt.⁴⁶

A fürdőidény a szokások szerint május 1-től szeptember 30-ig tartott. Az 1877. évi szezonnra – hála az új bérlőnek – a fürdő újabb átalakításon esett át.⁴⁷ Német Jenő, aki a fürdőt ez évtől hosszabb időre vette haszonbérbe, mind a gyógyulni, mind a szórakozni vágyó közönség kényelmének próbált eleget tenni szolgáltatásaival: 14 bútorozott szoba 50–70 krajcár összegért, táncterem, tekeasztal, 12 kád fürdőnként 30 krajcárért, folyó évben épült hidegzuhany, erdei üde levegő, vári séta, kirándulási lehetőség a bizófalusi és a poó csevicékhez, a miskolc–füleki vasútvonal közelsége, a Rimaszombatból naponként érkező gyorskocsi, nem utolsósorban pedig Dr. Szabó Samu fürdőorvos tisztsége voltak azok a húzóerők, melyekre az új fürdőbérlet épített.⁴⁸ Ugyanezen év májusában rögtön két bállal indította évadját a fürdő, mindkettő a várgedei ifjúság szervezése alatt állt: míg az elsőt ún. szezonnitító bálnak nevezhetjük, az utóbbi a rimaszombati önkéntes tűzoltóegylet javára rendeztetett.⁴⁹ A sajtóban a nyitómulatság „barátságos, fesztelen háziasságáról” olvashattunk.⁵⁰ A fürdővendégek elégedettségének adott hangot az a nagyszámú aláírással ellátott nyilatkozat is, melyet fogalmazói 1877 júniusában juttattak el a *Rimaszombati lapok* szerkesztőségébe, s melyben – tapasztalataik alapján – mind a fürdő gyógyhatását, mind az ott található kényelmet, rendet, tisztaságot és ízletes magyaros konyhát volt alkalmuk jutányos áron élvezni.⁵¹ Ehhez hasonló kezdeményezésre egyik gömöri fürdő történetében sem tudunk példával szolgálni.

A korabeli regionális sajtó hasábjain 1880. május 2-ről köszön vissza az első propagáló jellegű hirdetés Borgos Ábrahám fürdőbérlet jóvoltából. A „számos látogatásra” invitáló reklámban Várgede mint köszvényes bajokban kitűnő gyógyhatású fürdő jelenik meg, amely „gyakorlott vendéglőssel, ízletes ételekkel, kitűnő italokkal, jutányos árakkal és nem utolsó sorban pontos kiszolgálással” rendelkezik.⁵² E hirdetésben tűnik fel fürdőorvosként a rimaszombati Dr. Lichtenstein Adolf, fürdővendéglősként pedig Glózer József neve. Az 1884. évi fürdőévadot már Grosszmann Ferenc nyitotta meg folyó év május 15-én,⁵³ aki a rákövetkező évben Schook János volt budapesti vendéglőst kérte fel az étterem vezetésével, s a színvonalat emelve naponta gondoskodott az élő cigányzenéről is.⁵⁴ Két évvel később, a Kubinyi Ferenc igazgatósága alatt működő várgedei közbirtokosság tulajdonát képező fürdő az ún. alsó kocsmá italmérési jogával

46 *Gömör-Kishont*, 1905. augusztus 20.

47 *Rimaszombati lapok*, 1877. május 6.

48 *Rimaszombati lapok*, 1877. május 6.

49 *Rimaszombati lapok*, 1877. május 13.

50 *Rimaszombati lapok*, 1877. május 27.

51 *Rimaszombati lapok*, 1877. június 17.

52 *Gömöri Lapok*, 1880. május 2. 12. sz.

53 *Gömör-Kishont*, 1884. május 18.

54 *Gömör-Kishont*, 1885. május 3.

1887. év Szent György napjától 3 év időtartamra Klein Sámuel számára adatott bérbé.⁵⁵ Az új fürdőbérlet nevezett év májusában közreadott reklámhirdetésében az általános vendégcsalogató szöveg mellett a „keresztény magyar szakács” alkalmazását hangsúlyozta.⁵⁶ Ez a szakács került szóbeszéd tárgyává bő három hónappal később, amikor a *Gömör-Kishont* c. hetilapban újabb fürdői incidensről számolt be az újság egyik munkatársa, aki egy szép nyári vasárnapon rimaszombati társasággal tett kirándulást Várgedébe.⁵⁷ „Midőn a társaság étkezni akart, a vendéglős egész személyzete kijelentette, hogy semmiféle élelmiszer nem kapható, s még csak tűz sincs a konyhában. Ekkor volt kénytelen a társaság ozsonnára magával hozott élelmiszereit elővenni, s azokhoz legalább egy kis sót kérni, amivel azonban szintén nem tudtak szolgálni, indokolva ezt azzal, hogy a báli vendégek azt is elfogyasztották”⁵⁸ – áll a szerkesztő beszámolójában, természetesen Klein cáfolásával együtt. A szakácscsere alighanem gyorsan bekövetkezett, hiszen az 1888-ban megjelent szezonnyitó-hirdetésben már a konyhát egy meg nem nevezett „előnyösen ismert rimaszombati vendéglősre” bízta.⁵⁹ Az albérlet vendéglősmizériák úgy látszik az elkövetkező szezont is terhelték, mígnem Klein saját kezébe vette a fürdői vendéglő irányítását.⁶⁰

Klein 1890-től több újítást is bevezetett a fürdőben. Először is fürdői bérletjegyeket bocsátott ki kedvezményes áron, minden tíz darab fürdőjegyre további hármat ingyen adott, továbbá az addig használatos fakadakat cinkkadakra cseréltette ki, legnagyobb meglepetésként azonban azzal örvendeztette meg a fürdővendégeket, hogy engedélyezte a saját bor vagy egyéb italáru fogyasztását a fürdő helyiségeiben – azzal a feltétellel, ha a vendég a magával hozott ital minden literje után megtéríti a három krajcárt a regálé-bérlőnél.⁶¹ A következő fürdőévadban a leleményes fürdőbérlet már „állami kizárólagos italmérési joggal” is rendelkezett,⁶² a fürdőévadot megelőzően pedig éves rendszerességgel hirdette a fürdőtelep megnyitását a víz gyógyjavaslataival együtt a helyi sajtóban.

1892 őszén merült fel legelőször a közbirtokosság tulajdonát képező fürdő eladása. A hírre elsőként Gömöri Ede rimaszombati vendéglős és kávéház-tulajdonos csapott le, aki a várgedei fürdőért 16.000 forint vételárat ígért.⁶³ Úgy látszik azonban, hogy a nyilvános árverés sikertelennek bizonyult Gömöri számára, 1894 tavaszától ugyanis már egy teljesen átalakított fürdő várta a gyógyulni és kikapcsolódni vágyókat, melyet addigra bérlője, Klein Sámuel vásárolt meg tulajdonául. Az újonnan berendezett fürdő- és lakószobák mellett naponként háromszori térzene csábította a közönséget, a fürdőorvosi teendőket pedig a folyó évtől dr. Borszék Ármint feledi körorvos vette át.⁶⁴ A fürdő

55 *Gömör-Kishont*, 1886. november 28.

56 *Gömör-Kishont*, 1887. május 8.

57 *Gömör-Kishont*, 1887. július 17.

58 *Gömör-Kishont*, 1887. július 24.

59 *Gömör-Kishont*, 1888. április 29.

60 *Gömör-Kishont*, 1889. május 9.

61 *Gömör-Kishont*, 1890. július 24.

62 *Gömör-Kishont*, 1891. április 30.

63 *Gömör-Kishont*, 1892. október 6.

64 *Gömör-Kishont*, 1894. május 3.

korszerűsítésére a sajtó is felfigyelt, s a gömői fürdőkről készült helyzetjelentésben Csíz mellett a második tevékeny fürdőként jelölte meg a telepet: „A kis Várgede élelmes kezekbe került, s ha ma még leküzdhetetleneknek látszó geográfiai akadályokat az üzleti találékonyosság legyőzheti emelkedése, felvirágzása bizonyonnyal rohamosan fog előrehaladni.”⁶⁵ A megyeszékhelyhez való közelségénél fogva előnyös helyzetnek örvendő várgedei fürdő a tárgyalt szezonban bizony élénk látogatottságnak örvendhetett, különösen vasárnapokon volt túlszűfoltnak mondható, az eddig használatos 5–10 fürdőkád helyett most 60–80 kádat üzemeltettek fürdésre.⁶⁶ „Mióta a fürdőt mostani tulajdonosa, Klein S. átvette, azóta az jelentékenyen fellendült, s az érdeklődést is mindinkább fokozza az, hogy a fürdőben időzőknél a gyógyeredmény igen szépen mutatkozik. Ez idén a fürdőnek átlag naponta legalább 20 állandó vendége volt 90 napon át, s a szezonban eddig több mint 7000 ember fürdött meg a vasat bőven tartalmazó vízben. A vendégek legnagyobb kontingensét városunk és vidéke szolgáltatta, de állandó vendégei voltak a fürdőnek messze vidékekről is, kik a fürdővel és a figyelmes kiszolgálattal teljesen meg voltak elégedve – írja a Rimaszombatban megjelenő megyei társadalmi hetilap. – Az épületek csinosítására és rendben tartására is nagy súlyt fektet a jelenlegi tulajdonos, most még csak 16 tágas, világos, tiszta és elég kényelmes lakószoba van e telepen, mint halljuk azonban, az ez idén tapasztalt érdeklődés és látogatottság s a víz megbecsülhetetlen gyógyhatásának híre arra ösztönzik a tulajdonost, hogy jövőre a telepet lehetőleg megnagyobbítsa. A fürdőépület mögött ez idén csinos kis sétányt csináltak, melynek fái alatt a forró nyári napokon a vendégek kellemes hűs árnyékot találtak. Tervbe van véve, hogy ez idén próbaképpen télre is berendezkedjék s a fürdőt akkor igénybe venni óhajtó vendégek kényelmes ellátásáról gondoskodva legyen.”⁶⁷ A várva várt pozitívumok mellett egyedüli negatívumnak továbbra is a mostoha terepviszony bizonyult, amely miatt a fürdő nem volt képes terjeszkedni, s ezért sétányai korlátoltak voltak.⁶⁸ Ami a téli fürdőidényt illeti, először 1896 őszén olvashatunk ennek praktizálásáról, mely szerint a gőzfürdő hetente két alkalommal, szerdán és vasárnap délelőtt hölgyek, délután pedig urak számára állt nyitva a nyárral megegyező díjszabásban, a fürdő vendéglőjét is üzemeltetve az érdeklődők előtt.⁶⁹ A megyei sajtó az elkövetkező években is rendszeresen publikált a fürdőnek kedvező időjárás esetén szezon utáni igénybe vevésének lehetőségéről.⁷⁰

Az 1895. évi fürdőszezonban a tulajdonos újabb kútfúrást eszközölt, szórakozás gyanánt tekepályát építtetett, sőt a vendégek már villamos gyógykezelést, vasárnaponként pedig köpölyözést⁷¹ is igénybe vehettek. A fürdő iránt a folyó évben olyannyira nagy volt az érdeklődés, hogy a tulajdonosának már komoly fejtörést okozott a vendégszobák korlátolt száma, a fürdővendégek így a falu egyes házaiban is fogadtak lakást.⁷² A

65 *Gömör-Kishont*, 1894. július 5.

66 *Gömör*, 1894. július 22.

67 *Gömör-Kishont*, 1894. augusztus 30.

68 *Gömör-Kishont*, 1894. augusztus 2.

69 *Gömöri Hírlap*, 1896. október 4.

70 *Gömör-Kishont*, 1905. szeptember 17.

71 *Gömör*, 1895. május 5.

72 *Gömör*, 1895. július 14.

gyógyulni vágyó közönséggel a vasúti társaságnak is meggyűlt a baja, amint arról a média is beszámolt: „Ünnepnapon oly nagy a forgalom, hogy nincs elég vasúti személyszállító kocsik az utasok befogadására, s a múlt héten megtörtént, hogy az utasok II. osztályú jeggyel kénytelenek voltak a teherszállító kocsikban elhelyezkedni.”⁷³ A menettérti jegyeket illetően egy kedvezményes árú jegy Rimaszombat és Várgede között másodosztályon 52 krajcárba, harmadosztályon pedig 30 krajcárba került.⁷⁴

A fürdő átalakítása és modernizálása meghozta a kívánt eredményt, a kutak mélyebbre fúrása is elegendő vízbőséget eredményezett. Klein a millennium évétől már gőz- és gyógyfürdőként hirdette az üdülőtelepet a megyei hetilapban. Újabb 8 porcelánkád és egy korszerűen felszerelt, a Gömör megyei fürdőkben mind az ideig még nem alkalmazott gőzfürdő⁷⁵ állt a kínálat palettáján a „jó magyar konyha, természetes valódi jó borok, kőbányai Dréher-féle márciusi-sör, naponként térzene és köpölyözés”⁷⁶ mellett. Ami a szolgáltatásokat illeti, a kádfürdő naponként reggel 6 órától este 8 óráig volt használható, a gőzfürdő használati ideje pedig a nemek szerint változott: vasárnap, hétfőn, kedden délelőtt férfiak, délután nők, szerdán, csütörtökön, pénteken, szombaton délelőtt nők, délután férfiak. Míg a gőzfürdő ára személyenként 50 krajcárba került, a kádfürdő összege egy személyre 50 (I. osztály) és 30 krajcár (II. osztály) körül mozgott. A fürdőkádakat, mint általában minden gyógyfürdőn, itt is a fürdő személyzetének volt kötelessége a fürdővendégek jelenlétében kitisztítani és a fürdőt az orvos által rendelt hőfokra elkészíteni. Az elfoglalt fürdőszoba – a fürdői brosúra szerint – egy óra hosszaiig állt a vendég rendelkezésére.⁷⁷

Ha már az áraknál tartunk, vendégszobát 50 krajcártól 1 forint 50 krajcárig lehetett bérelni, hosszabb tartózkodás esetén akár kedvezményes áron, a napi háromszori étkezés ára pedig 1 forinttól kezdődött.⁷⁸ Gyógyvize, kedvező árai és minden igényt kielégítő szolgáltatásai miatt Várgede hamar a rimaszombati közönség kedvenc kirándulóhelyévé vált. A fürdő élénksége szezononként kimeríthetetlen témát nyújtott a megyei sajtónak: „...vasúton, kocsin, kerékpáron, gyalogszerrel tucatszámra érkeztek a kiránduló vendégek, legfőként Rimaszombatból, mely ezúttal oly tekintélyes számú continenst szolgáltatott, hogy az egyes karavánokból még a várhegy lugasaiba is szép számmal jutott. De sokan jelentek meg a kurinci földműves iskolában rendezett gazdasági tanfolyam hallgatói közül s a szomszédos községekből is, úgy hogy a kis fürdőtelep udvara olyan forma képet nyújtott, mint egy svábhegyi vendéglő terasza.”⁷⁹ Kétség nem fér hozzá, a fürdő fejlődése hozzájárult ahhoz, hogy Várgede – gömöri szemmel nézve – az elismert magyarországi gyógyfürdők közé sorakozhasson.

Mindehhez a vasúti forgalom kedvező menetrendje is hozzájárult. Az 1897. évi fürdőidényben június 1-től szeptember végéig a rimaszombati közönség kérelmére a

73 *Gömör-Kishont*, 1895. augusztus 1.

74 *Gömöri Hírlap*, 1896. szeptember 6.

75 A gyógyvizet a medencében gőzzel melegítették, így annak vastartalma nem csapódott le. (*Gömöri Hírlap*, 1896. május 17.)

76 *Gömör-Kishont*, 1896. május 14.; *Gömör*, 1896. május 17.

77 *Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése*. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1902, 7. p.

78 *Gömör-Kishont*, 1897. április 29.

79 *Gömör-Kishont*, 1897. augusztus 12.

Rimaszombatból reggel 6 óra 17 perckor induló vonathoz Fülek felé való irányban egy tehervonatot is indítottak, amelyhez Várgedeig személykocsikat kapcsoltak a kényelmesebb utazás végett.⁸⁰ 1898-tól a kereskedelmi minisztérium által kiadott vasúti menetrendben a fürdő már „Várgede fürdő” névalakban szerepelt.⁸¹ A vonat-összekötést illetően a vizsgált tárgyévben új menetrend szerinti járat indult Rimaszombatból a fürdőbe, éspedig délután 2 óra 55 perces indulással, érkezvén Várgedébe 4 óraker (ebben belefoglaltatott egy 20 perces várakozás Feleden), míg innen este 8 óra 58 perckor indult az utolsó vonat s érkezett vissza Rimaszombatba 10 óra 6 perckor.⁸² Szezonzáráskor, folyó év október elsejével a Feled és Várgede-fürdő között a nyári idény alatt üzemeltetett fürdővonatot rendszerint beszüntették.⁸³ 1907 júniusától a várakozások kiküszöbölése végett a Rimaszombatból délutánonként 2 óra 50 perckor induló személyvonathoz közvetlen csatlakozást biztosítottak a fürdőbe, esti 9 órai visszaindulással.⁸⁴ Az új század beköszönte extra szolgáltatásokat is eszközölt a fürdőben. Ugyanazon év júliusában, egy kereskedő ifjak által rendezett bálról éjjel, illetve hajnalban különvonat hozta haza Batyiba⁸⁵ a kiránduló társaságot, ami egyértelműen a polgári igényekhez való igazodásra enged következtetni.⁸⁶ A boldog békeévek utolsó leheteként, az ominózus 1914. év tavaszán új vasúti menetrend lépett életbe, mely a fürdőéletre is hatással volt. Június 1-től szeptember 15-ig a 7566. és a 7571. számú tehervonatokat (ún. fürdővonatokat) Balogfalától Feledig már személyszállításra is igénybe lehetett venni, így a vonatok Várgede-fürdőhöz délután 4 óra 4 perckor érkeztek, vissza pedig este 9 óra 9 perckor indultak.⁸⁷

Kanyarodjunk vissza a fürdő korszerűsítésének kronológiájához! A századelőn a várgedei szénsav- és vastartalmú gőzgyógyfürdő igazgatósága nevében a Klein általi 1902. évi reklámhirdetésben a fürdőtelep renoválásáról olvashatunk, amely a lakószobák újonnan való bútorozásában, festésében és szárazzá tételében nyilvánult meg.⁸⁸ Az átalakított fürdő hamar pozitív visszhangot keltett a helyi sajtóban, dicsérettel nyugtázva a telt házas fürdőtelepet, annak első osztályú szolgáltatásait, kifogástalan rendjét és példaértékű tisztaságát.⁸⁹ Várgede, azon jellegeből kiindulva, hogy országos érdekléssel nem bírt, a szegényebb társadalmi rétegnek is megfizethető árkategóriába tartozott. Más monarchiabeli fürdőhöz hasonlóan legnagyobb előnyre itt is a vasutasok tehettek szert, kik a fürdő-, szoba- és ételáraknál 30% kedvezményben részesültek. Klasszikus fürdővendég számára a szolgáltatások árai az alábbiak szerint alakultak: „Minden 3 napnál tovább tartózkodó vendég hetenként 2 korona zenedíjat fizet.

80 *Gömöri Hírlap*, 1897. május 30.

81 *Gömör-Kishont*, 1898. április 14.

82 *Gömör-Kishont*, 1898. április 28.

83 *Gömör-Kishont*, 1898. október 6.

84 *Gömör-Kishont*, 1907. június 2.

85 Rimaszombat népies elnevezése, mely a „Batyí-Szombatyi-Rimaszombatyi” asszociációból ered.

86 *Gömör-Kishont*, 1907. július 4.

87 *Gömör-Kishont*, 1914. április 26.

88 *Gömör-Kishont*, 1902. május 15.

89 *Gömör-Kishont*, 1902. július 24.

Minden megkezdett hét egy teljes hétnek vétetik. Orvos, annak családja, valamint a 12 éven alóli gyermekek zenedíjat nem fizetnek. Előbbiek a fürdőt is díjtalanul használhatják. A fürdőt 10 éven alóli gyermekek, ha teljes árt fizető kísérelével fürdenek, féláru jeggyel használhatják. A gőzfürdő ára fehérenművel, massage-val együtt 1 korona. A kádfürdőnél: I. osztályú kádfürdő tussal berendezve 1 korona, II. oszt. kádfürdő tussal 1 személyre 60 fillér, II. oszt. kádfürdő tussal 2 személyre 1 korona, lepedő 20 fillér, törülköző 10 fillér.⁹⁰ A gőzfürdő árai az 1908. évi fürdőszezonban a következőképp változtak: délelőtti gőzfürdő-használat 1 korona 20 fillérbe, a délutáni pedig 60 fillérbe került.⁹¹ A szobaárak abban különböztek egymástól, hogy kért-e a vendég ágyneműt vagy sem. Ágyneművel együtt naponta 1 korona 60 fillértől 4 koronáig ingadoztak az árak, ágynemű nélkül minden szoba napi ára 60 fillérrel került olcsóbbra. A háromszori napi étkezés minimális ára 2 koronába került egy főnek.⁹² Kuriózum, hogy még a vendéglő árjegyzéke is fennmaradt az utókornak a századelőről, ez alapján ráhangolódhunk a várgedei fürdő éttermének gasztronómiai kínálatába.⁹³

A vendégek szórakoztatására naponként 3-4 alkalommal cigányzenekar játszott, ugyanakkor fedett tekepálya,⁹⁴ játszótér, számos hírlap gondoskodott a páciensek kényelméről és szabadidejének eltöltéséről. Gyakorta rendeztek tombolaestélyeket, táncmulatságokat és hangversenyeket, melyekről a további fejezetben részletesen is szó lesz. A fürdőélet elengedhetetlen részét képezték a környékre tett kirándulások. Az üdülni vágyóknak elsősorban a fürdő körüli parkot, a füleki völgybe kékkelő magas váromot és a községet körülölelő nagy erdőséget ajánlották gyalogsétákra. „Gedő várának romjai nagyszerű kilátást nyújtanak a vidék minden része felé és szép fasoraival nagy élvezetere szolgálnak az üdülest kereső fürdővendégeknek. A várra szép csigaút vezet, minden kanyarultnál pázsit-lóccával ellátva, hol a sétáló belelegezve az üde, illatos levegőt, kipihenheti fáradtságát. A jó levegő, a vidék és természet szépségei a legnagyobb előnye az üdülni vágyó fürdőzőknek”⁹⁵ – áll a fürdő ismertetőjében.

Az 1904. fürdőévtől a vendéglő konyháját Rosenfeld Mór és neje vette át,⁹⁶ ebből következtethetünk arra a lépésre, hogy Klein igazgató úr ismét izraelita szakácsra bízta fürdővendégei gyomrát. Rácáfol minderre a két évvel később megjelent szezonnyitó hirdetés, melyben Klein ismét saját felügyelete alatt működő magyar konyhájáról és újabb keresztény szakácsnééről cikkez.⁹⁷ Mindkét tradíciót Kohn Albert is követte a későbbiek folyamán, előbb Gottlieb Árminra bízva a fürdő vendéglőjét, majd 1911-től a Rimaszombatot, Csízt, Putnokot megjárta és szerte jó hírnévnek örvendő Tóth Pál ven-

90 *Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése*. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1902, 11–12. p.

91 *Gömör-Kishont*, 1908. május 10.

92 *Gömör-Kishont*, 1902. május 15.

93 *Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése*. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1902, 11–12. p.

94 Míg a fürdői broszúra már 1902-ben is beszámolt tekepálya létezéséről, a sajtó szerint csupán 1908-tól került megépítésre. (*Gömör-Kishont*, 1908. május 10.)

95 *Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése*. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1902, 4. p.

96 *Gömör-Kishont*, 1904. május 12.

97 *Gömör-Kishont*, 1906. május 6.

déglőst alkalmazva a konyha vezetésével.⁹⁸ Feltételezhetően a nagy keresletre való tekintettel – és tapasztalván az igényeket – Tóth az elkövetkező fürdőszézonban már saját vállalkozást nyitott a fürdő közelében, az egykori jegyzői lak helyén egy étkezdét nyitott, ahol az idény tartama alatt reggeli-, ebéd-, uzsonna- és vacsoraabonenseket fogadott helyben és házon kívül egyaránt, valamint fürdőző és üdülő vendégek részére három bútorozott, kiadó szobával is szolgált.⁹⁹ Ellensúlyozásként a fürdő kezelősege ugyanezen évadban újabb vendégcsalogatóhoz nyúlt, „szigorúan rituális konyhával” hirdette a szezon, amely alatt alighanem diétás fürdői étrendet kell értenünk.¹⁰⁰

1906-ra már általánosan elterjedt a hír a fürdőnek egy konzorcium általi megvételeiről, ill. Várgede-fürdő modernizálásáról. „Mint hallatszik, a fürdőtelepen még ez év folyamán nagyobb építkezések lesznek, és pedig modern fürdő- és lakószobák, valamint a mai kornak megfelelő vendéglő, hol az új vendéglős nyer elhelyezést, s mintegy 40-50 vendégszoba is lesz”¹⁰¹ – csapott le a hírre a *Gömör-Kishont*. Az ígéretekhez híven folyó évben meg is kezdődtek az átalakítások a fürdőben, elsőként – a bálozók örömeire – a fedett tánchelyiség került átadásra. Egy súlyos hiányosság azonban még továbbra is megoldatlan maradt, és pedig a várgedei vasútállomás várótermének ügye. „A nyár kezdetétől annak egész végéig, sőt az ősz elején is 40-50 utas szokott ácsorogni a várgedei vasúti állomáson, kik az esti hűs levegőnek, olykor esőnek vannak kitéve a vett meleg fürdő után, mert az állomási épület egyetlen kis várószobájában csak kis részök férhet el”¹⁰² – tolmácsolta a megyei közlöny az illetékes vasúti hatóság felé, felszólítva egyben a MÁV-ot a fürdőévad megnyitásáig egy második váróterem kialakítására is. A figyelmeztetés – nem meglepően – süket fülekre talált, a felhívás ugyanis még a nevezett év augusztusában is kiírásra került. A tényeken az sem változtatott, hogy addigra a fürdő már túl volt a tulajdonoscsere.¹⁰³ Némi reményre adott okot Kohn azon modernizációs törekvése, mely szerint 1910 nyarára a fürdő egész területén bevezették a villanyvilágítást, melyet folyó év július 17-én vasárnap tombolával és előadással egybekötött, díjtalan belépésre jogosító táncmulatság keretében avattak fel.¹⁰⁴ A fürdő korszerűsítéséhez tartozott a gépház megnagyobbítása és egy új kazán üzembe helyezése is.¹⁰⁵

Az Anna-báloktól a vármegyei orvosgyűlésekig

Azt mondja a fáma, hogy Gömör vármegyében az 1870-es években különösen népszerűek voltak az ajnácskői, a várgedei és a lévárti Anna-bálok.¹⁰⁶ A 19. század második

98 *Gömör-Kishont*, 1911. május 21.

99 *Gömör-Kishont*, 1912. május 19.

100 *Gömöri Ujság*, 1912. május 19.

101 *Gömör-Kishont*, 1906. július 22.

102 *Gömör-Kishont*, 1906. február 11.

103 *Gömör-Kishont*, 1906. augusztus 5.

104 *Gömör-Kishont*, 1910. július 17.

105 *Gömöri Ujság*, 1913. június 8.

106 *Gömör-Kishont*, 1911. július 16.

felében járva a közbirtokosság magántulajdonában levő és évtizedekig bérbe adott gyógyfürdő népszerűsége nemcsak a környék lakosai körében terjedt el, Várgede híres Anna-báljai megyeszerte elismerésben részesültek. A várgedei Anna-bálok a fürdő elmaradhatatlan társas eseményét képezték, a vármegyei sajtó előszeretettel propagálta a mulatságot minden egyes fürdőszezonban már hetekkel előtte. Némely bál nyilvános, más zártkörű jelleggel bírt. Valamennyire azonban igaz volt, hogy az 1907-es tulajdonosváltással és az azt követő korszerűsítéssel a bálok visszanyerték régi fényüket. A legrégebbi Anna-báli jelentés Várgede-fürdőből 1880-ból származik, az újsághír szerint a mulatságon „kis közönség volt jelen”,¹⁰⁷ a folyó évi Anna-napi muri „forgalma” pedig a következő évben is hasonlóan alakult: „A nem nagy, de elegáns társaság, melyre nézve a vidék adta a kontingenst, szép mulatságot csinált, a kedv és lelkesedés nem hiányzott, a tánczot járták fáradhatatlanul a késő éji órákig.”¹⁰⁸ E jelentésből következtethetünk arra, hogy a fürdői bálokat egy jól összeszokott társaság látogatta évről évre. Általában az Anna-napi társas esemény jelentette egy-egy fürdői évad csúcspontját, s ezt a fürdőkezelőség, illetve a rendezőség sem tévesztette szem elől. A táncmulatság sikerének, a népes vendégseregnek és nem utolsósorban a busás bevételnek reményében folyamatosan igyekeztek a fürdőző közönség kedvében járni, s főleg lépést tartani más – popularitásnak örvendő – fürdőkkel. A bál rendezőinek leleményességéből fakadt azon kezdeményezés is, amely 1904 nyarán került a fürdő történetében először praktizálásra, éspedig a mulatság napjára létesítendő bérkocsi-közlekedés biztosítása a megyeszékhely és a fürdőtelep között. A folyó év július 31-én Rimaszombat és Várgede ifjúsága által délután 3 órai kezdettel megrendezésre kerülő Anna-bálon nem csupán a tűzijátékban, a ropogós csárdásokban vagy a cigánymuzsikában gyönyörködhetek a résztvevők, hanem a közlekedés kényelmében és egyszerűségében is. A rimaszombati Kaszinó előtti bérkocsi-állomásról induló fiáker viteldíja személyenként 5 fő jelentkezése esetén egy oda-vissza útra 1 koronába került, ez a báli belépődíj mellett (50 fillér) igen csekély összegnek bizonyult.¹⁰⁹ A helyi sajtó állítása szerint az olcsó fuvardíj a valóságban igencsak borsosnak bizonyult, a bérkocsi-tulajdonosok ugyanis nem 5, hanem 8 koronát kértek a kirándulni vágyóktól, akik megrökönyödésükben inkább az olcsóbb vasutat választották közlekedési eszközül.¹¹⁰ Tán ezen okból kifolyólag hangsúlyozta a megyei sajtó a következő évi Anna-bál alkalmával, hogy a mulatságról Rimaszombatba az éjfél után 2 órakor induló különvonattal lehet hazajönni.¹¹¹ Különvonat állt rendelkezésre a mulatni vágyó közönség számára az 1906. évi Anna-bálon is, díjmentes éjféli visszaindulással.¹¹² A nagy érdeklődés annak volt tulajdonítható, hogy a nevezett bálon került átadásra a fürdő vadonatúj fedett étkező- és tánc helyisége. A június 29-én, délután 6 órai kezdetű „premiert” 1 korona belépti díj fejében élvezhette a közönség. Előfordult, hogy a belépődíj és a különvonat jegyének árát

107 *Gömör-Kishont*, 1880. augusztus 8.

108 *Gömör-Kishont*, 1881. július 31.

109 *Gömöri Hírlap*, 1904. július 31.

110 *Gömör-Kishont*, 1904. augusztus 4.

111 *Gömör-Kishont*, 1905. július 23.

112 *Gömör-Kishont*, 1906. július 29.

összevonták, mint az 1910 nyarán megrendezett Anna-bálon, 1 korona összegre.¹¹³ Amint látjuk, a fürdő igazgatósága mindent megtett a közönségért, akár még bált is halasztott, ha erre volt szükség. Történt mindez 1912 augusztusában, mikor a meghirdetett Anna-bált a rimaszombati általános ipartestület ugyanazon napra eső, Batyiban tartott mulatsága miatt egy héttel későbbre, augusztus 4-ről 11-re vasárnapra tették át, hogy azon a megyeszékhely fürdőlátogató közönsége is szép számmal részt vehessen.¹¹⁴ Fokozván a kulturális töltetet, közvetlenül a nagy világegés előtt, 1913 júliusában az Anna-napi mulatságot kabaréval is megtoldották. Délután fél ötkor vette kezdetét a tánc, míg este 8 órától vígjáték és vidám monológok tarkították a műsort. A személyenkénti 1 korona 50 filléres belépti díj nemes célra eszközöltetett, a tiszta jövedelem fele a rimaszombat „athletikai klub” javára, fele a várgedei szegény iskolások fölruházására vándorolt, ráadásként pedig a fürdő kezelősege éjjel után 2 óraker különvonatról is gondoskodott a közönségnek, díjtalanul.¹¹⁵

A szezon alatt több táncmulatság is megrendezésre került a fürdőtelepen, melyekben költői frázisokkal élve „négy vármegye éke s szépe sereglett össze”.¹¹⁶ A májusi szezonnyitó és a szeptember végi évadzáró táncos mulatások mellett a fürdő nyaranta gyakran a környékbeli ifjúság mulatozásának is közkedvelt színtere lett. 1875 nyarán egy maga nemében szokatlan, ún. „Papucs-bált” rendeztek a fürdői helyiségekben – hogy mit takart az elnevezés és ki állt mögötte, bővebb tudósítás híján rejtély marad.¹¹⁷ Ugyancsak érdekes az 1901. augusztus 20-án, Szent István napján tűzijátékkal és népünnepéllyel egybekötött táncmulatság,¹¹⁸ melynek szervezői gárdája mögött Rimaszombat és a környék fiatalsága állt. A 40 filléres belépti díj mellett konfetti, serpentin dobálás, tombola és világposta várta a szórakozni vágyó közönséget.¹¹⁹

A fürdő a jótékonykodásból is kivette részét. 1874-ben a fürdő megnyitó ünnepségéből befolyt bevétel a közbirtokosság kezdeményezésére a rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnázium épületének átalakítására és korszerűsítésére ajándékozta.¹²⁰ 1877. augusztus 19-én a török sebesültek javára szerveztek táncvigadalmat, míg két héttel korábban a plevnai győzelem hírére egész Várgedet a fürdővel együtt kivilágtították.¹²¹ Húsz évvel később, 1897-ből szól a *Gömöri Hírlap* 33. számának felhívása a fürdőben üdülő közönség által kezdeményezett zártkörű táncmulatság megrendezésére egy meg nem nevezett település vízkárosultjainak javára. Az este 9 óraker kezdett vevő vigadalomra a fürdő vendéglőjében a belépőjegyek 1 forint/fő, illetve 2 forintos családjegyben mozogtak.¹²² 1899. augusztus 6-án a Tompa-szobor alapjának javá-

113 *Gömöri Ujság*, 1910. július 17.

114 *Gömöri Ujság*, 1912. augusztus 4.

115 *Gömöri Ujság*, 1913. július 20.

116 A négy vármegye alatt Gömört, Nógrádot, Borsodot és Hevest értjük. (*Felvidéki Közlöny*, 1874. szeptember 6.)

117 *Gömör*, 1875. július 11.

118 *Gömör-Kishont*, 1901. augusztus 8.

119 *Gömör-Kishont*, 1901. augusztus 15.

120 *Felvidéki Közlöny*, 1874. április 20. 10. sz.

121 *Gömöri Közlöny*, 1877. augusztus 12.

122 *Gömöri Hírlap*, 1897. augusztus 15.

ra szolt a meghívó a Rimaszombat és vidéke ifjúsága szervezésében. A táncmulatság délután 5 órakor vette kezdetét a szabadban, ropogós csárdással, melyet a részt vevő közönség este 8 óra után a fürdő nagytermében folytatott. A bál sikerességét bizonyítja, hogy még reggel 7 órakor is járták a kállai kettőst.¹²³ A táncmulatságokat rendszerint tombolával is egybekötötték, mint ahogy tették azt 1900 augusztusában is.¹²⁴ Arra is akadt azonban példa, hogy egy nemes cél köré szervezett társas összejövetel elnapolásra került. Az 1911. augusztus 13-ára kitűzött Anna-napi mulatságot, melyen a jövedelem egy részét a rimakokovai tűzkárosultak javára fordítani szándékozták,¹²⁵ Dr. Sztojkovics Emil helyi földbirtokos váratlan halála következtében elhalasztották.¹²⁶ A fürdő század eleji rekonstrukciójának éveiben gyakorta társították a szórakozást a fürdő javát szolgáló jótékonykodással. Az 1901. július 28-án megrendezett Anna-bál bevételét a fürdőtől a vasúti állomásig vezető gyalogút megjavítására fordították,¹²⁷ az 1 koronás belépti díjból folyó gyűjtés e nemes célra a következő évi fürdőszézonban is folytatódott.¹²⁸

A fürdő élénkségéről tanúskodik, hogy a Szent István-nap után megrendezett táncmulatságon Rimaszombat és a vidék úri értelmisége csillogtatta meg táncudását. „Adorján, Kubinyiak, Piller, Pongrácz, Szakall, Ternyei vármegyei családok és hozzátartozóik rendezték e kirándulást, élén a kedves lekötelező nyájasságú háziasszony szerepet vivő Kubinyi Bertalannéval s férjével, Kubinyi Bertalannal, kinek az egész mulatság összehozása és fényes eredménye köszönhető. A társaság e hó 23-án, a délutáni vonattal ment a nevezetes fürdősi emeletes kocsikban Várgede fürdő telepére. Alig voltak ott, alig uzsonnáztak, máris hozzálátott a fiatalság a híres gömöri csárdához az e célra földíszített tágas fürdői étteremben s különböző tánczokkal vegyest mulattak híres jókedv mellett feszélytelenül reggeli 7 óráig, midőn vonattal a társaság visszajött városunkba”¹²⁹ – állt a fürdői beszámolóban, mellékelve a kor kívánalmainak megfelelően a jelen volt úri hölgykoszorú névsorát. Nemhiába lett ily felkapott a századelőn teljes modernizáción áttesett fürdőtelep, népszerűségét a környék értelmisége között elsősorban a kívánalmaknak megfelelő szolgáltatásokban és a haladó korszellemben kereshetjük. A fentebb részletesen tárgyalt, táncmulatságok tekintetében igencsak produktív 1902. évi szezon még az ősz beálltával sem csendesült le teljesen, gőz- és kád-fürdője a zord idő beálltáig hetenként egyszer, vasárnapi napon nyitva állt az érdeklődő közönség számára.¹³⁰

Betekintvén a fürdővendégek és a széles környék táncos jókedvébe, az elkövetkező passzusokon a várgedei fürdőtelep közönségének műkedvelőérzékét vesszük górcső alá, szintén a 19. századi médiához nyúlva. A „színészeket” többnyire tehetséges helyi ifjak vagy a környék amatőr színjátszó körei szolgáltatták, ritkább esetben előfor-

123 *Rozsnyói Híradó*, 1899. augusztus 6.; *Gömör-Kishont*, 1899. augusztus 10.

124 *Gömör-Kishont*, 1900. augusztus 9.

125 *Gömöri Ujság*, 1911. augusztus 6.

126 *Gömör-Kishont*, 1911. augusztus 20.

127 *Gömör-Kishont*, 1901. július 25.

128 *Gömör-Kishont*, 1902. július 31.

129 *Gömör-Kishont*, 1902. augusztus 28.

130 *Gömör-Kishont*, 1902. szeptember 18.

dult fürdővendég színpadra lépése is. E fellépésekből próbálunk most közölni egy kis ízelítőt. A legelső színházi hír az 1892. évi fürdőszezonból származik, ahol nagyszámú közönség jelenlétében fényes sikert aratott a rimaszécsi járásban létesítendő szegénymenház javára rendezett műkedvelői előadás, melyet a fürdői vendéglő nagytermében hajnalig tartó táncmultság követett.¹³¹ A fájai Fáy István és neje, Szentmiklóssy Klementina úrnő védnöksége mellett folyó év augusztus 14-én a Feled és vidéke ifjúsága által megrendezett *Peleskei nótárius* c. bohózat került bemutatásra Draskóczy László rendezésében. Az este 7 órakor kezdődő műsorra a helyárok 1 forint 50 krajcártól 20 krajcárig mozogtak, a bálra pedig, melyen a vidék és a székváros intelligenciája is előszeretettel képviseltette magát, 1 forint belépti díjat számoltak fel.¹³² Egy-egy műkedvelői előadáson akár fürdővendégek is felléptek, mint ahogy történt az az 1904. évi fürdőszezonban. A szegény iskolás gyermekek segélyezésére megrendezett *A titok* c. színdarabban Zolnay Irén és Margit budapesti fürdővendégek is szerepet vállaltak, s „az előadás anyagi sikerét buzdításukkal elősegítették, játékkukkal pedig erkölcsi sikerhez juttatták”.¹³³

Esetenként ismét találkozunk színelőadás és jótékonykodás párosításával. A várgedei római katolikus olvasó- és dalkör műkedvelő ifjai 1909. február 21-én az ajkai és resicai bányákban szerencsétlenül jártak hozzátartozóinak megsegítésére rendeztek táncsal egybekötött színelőadást, melyen a *Sári néni*, *A holdkórosok* és a *Nem jut eszembe!* egy-egy felvonásos bohózatok kerültek bemutatásra Kubinyi Bertalanné védnöknő és háziasszonyi tisztsége alatt.¹³⁴ A várgedei műkedvelő ifjúság 1911. február 18-án ismét a fürdő nagytermét választotta helyszínül táncsal egybekötött színdarab megrendezésére a római katolikus templom új orgonája alapjának javára. Az érdeklődő közönség soraiban helybeli úri, iparos és gazda egyaránt megfért Gárdonyi Géza *A bor* c. előadását élvezve, amely nem mellesleg 100 korona felüli összeget juttatott a jótékony célra.¹³⁵

A kabaré műfaja nem csupán a megyeszékhely polgárainak körében honosodott meg a századelőn, hanem bizony a gömöri fürdőéletbe is belopódzott. A modernizáción átesett várgedei gyógyfürdőben igencsak megélénkült az élet, amióta új tulajdonos kezébe került az irányítás, nem riadt vissza a kor szelleméhez való igazodástól sem. Az 1907. július 7-én, este 7 órakor kezdődő műkedvelő zenés-szórakoztató esten nem csupán a helyi és környékbeli értelmiség csillogtatta meg tudását, hanem Palermóból, Fiuméből és Budapestről érkező és itt üdülő fürdővendég is színre lépett az előadás.¹³⁶ Bár a zártkörű műkedvelő est propagandája még falragaszok útján is terjedt, sőt az érdeklődés is nagy volt iránta, a sajtó mégis negatív kritikával illette a szervezetlen rendezést, mely között az egy óra hosszas kései kezdést (mely egyúttal az éjfél után Rimaszombatba induló különvonat késését is eredményezte 1 órától 2-re), a produkciók közötti hosszú szüneteket, a belépődíj drágaságát (2 és 3 korona), a számozatlan sorhelyeket, nem utolsósorban pedig a kabarét követő táncmultságra betért idegenek

131 *Gömör-Kishont*, 1892. augusztus 18.

132 *Gömör*, 1892. augusztus 7.

133 *Gömöri Hirlap*, 1904. augusztus 28.

134 *Gömör-Kishont*, 1909. február 14.

135 *Gömör-Kishont*, 1911. február 26.

136 *Gömör-Kishont*, 1907. július 7.

jelenlétét róttá fel. Egyedüli pozitívumként nyugtázta, hogy a multság tiszta jövedelme, mely 67 korona 3 fillért hozott, a várgedei olvasókör és iskolák javára fordított.¹³⁷

A színiesemények mellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül a koncerteket, díszbenedeket, rögtönzött multságokat sem, melyeknek színhelye szintúgy Várgede-fürdő volt, noha a regionális sajtó nem is számolt be valamennyiről az utókornak. A fürdő fedett étkezőjében 1908 júliusának végén került sor hangverseny megrendezésére, a salgótarjáni dalárda előadásában megtartott koncerten telt házat hirdetett a fürdő. „Ha még egyszer akkora volna a telep és a fürdőtér, mint amilyen most, akkor is kicsiny lenne ilyen alkalomra”¹³⁸ – konstataulta elégedetten a megyei sajtó, egyben rámutatva a hely vasár- és ünnepnapokon való frekventáltságának és a pénzsűke miatti fejlesztés elakadásának paradoxára.

Ajnácskőhöz hasonlóan Várgede történetében is találkozhatunk ún. fürdői levéllel, konkrétan 1894. augusztus 3-ról maradt fenn effajta személyes vallomás. Egy olvasó Robina álnéven számolt be a Gortva menti üdülőhely gyógyhatásairól, dicsérve a fürdő szolgáltatásait, kitűnő konyháját és kirándulási lehetőségeit. „A fürdő élénkségét még nagyon emeli az idén ott étkező kadétnövendékek jelenléte is, kik szép, fiatal őrnagy-néjük és annak kedves nővére társaságában naponként kedves játékokkal rövidítik az időt és nem egy látogatóval szaporítják a fürdővendégeket” – konstataulta elégedetten a titokzatos úr/hölgy.¹³⁹ Való igaz, hogy a folyó évben minden fegyvernemből terepfelvétele végett Várgedére vezényelt 60 tiszttel jelenléte fokozta a kedélyeket a kies fürdőhelyen. A kéthetes ott-tartózkodás az uralkodó születésnapját is érintette, melyre a beosztott tisztek a falu templomában ünnepi szentmise keretében emlékeztek meg. A fürdői vendéglőben tartó 60 terítékes díszbeneden egymást érték a pohárköszöntők, este pedig a gallyakkal és szőnyegekkel díszített nagyteremben reggelig tartó táncmulatságra került sor.¹⁴⁰ Egy másik kitűnő példa katonák jelenlétére: 1894 augusztusában Várgedén térképezés végett egy 18-20 tagból álló katonai bizottság tartózkodott, akik szabadidejüket előszeretettel töltötték a Stojkovic család társaságában, többnyire a fürdőtelepen, rögtönzött táncmulatságot is rendezve a fürdő nagytermében.¹⁴¹ A fürdő vendéglőjének nagyterme 1907 júliusának végén egy 200-fős vendégseregnek is otthont adott, és pedig a várgedei római katolikus olvasó- és dalkör zászlószentelési ünnepségének keretében, ahová Kubinyi Bertalan földbirtokos és vármegyei levéltárnok hívta meg a népes társaságot díszbenedre, amely ugyanott az ifjúság kezdeményezésére reggelig tartó táncmulatsággal zárult.¹⁴²

Kiemelt kategóriát képviseltek a fürdőéletet tarkító társas kirándulások, melyek olykor a megyehatárt is átlépték. A m. kir. államvasutak miskolci műhelyének dal és önképzőköre 1899. június 3-án reggel 6 órakor különvonattal kelt a várgedei fürdőbe, hogy ott egy teljes napot töltsön színes programokkal tűzdelve. A kiránduláson, amely Krón Ferenc műhelyfőnök kezdeményezéséből fakadt, s mely iránt az üzletvezetőség

137 A felülfizetők névsorában Gottlieb Ármin fürdővendéglős neve is szerepel. (*Gömör-Kishont*, 1907. július 14.)

138 *Gömör-Kishont*, 1908. augusztus 2.

139 *Gömör*, 1894. augusztus 5.

140 *Gömör*, 1894. augusztus 26.

141 *Gömör-Kishont*, 1894. augusztus 30.

részéről is akadt szép számmal érdeklődés, mintegy ezren vettek részt. Megérkezés után megtekintették a fürdőtelepet, a várromot, ezt követően pedig az erdőbe vonultak, ahol kezdetét vette a késő esti órákba nyúló vigadozás: „A reggeli után megkezdődtek a különféle játékok, a gyermekek versenyfutásai és táncolása. Volt szalonnasütés, labdajáték, kakasütés, világposta, kugliverseny. A közönség mulattatására összegyűlt a vidék minden cigánybandája és szólt a zene minden fa árnyékában. Az ebédet is a szabadban költötte el a közönség nagy része. Az önképzőkör dalosköre szépen előadott dalaival lelkesítette, mulattatta hálás hallgatóit, kik zajos ovációban részesítettek annak derék karnagyát, Ruttkay Menyhértet.”¹⁴³ Az önfeledt szórakozás mellett a társaság vezetői és tagjai közt komolyabb témák is felszínre kerültek, mint a munkáskérdés és a munkásnyugdíj ügye. A víg társaságot az esti fél 9-es különvonat szállította haza Miskolcra. A miskolciak kiruccanása sikeresnek bizonyult, a nagy érdeklődésre való tekintettel a fürdőlátogatást ugyanis a következő év júniusában is megismételték.¹⁴⁴ Várgede, úgy látszik, közkedvelt célpontjává vált a szomszédos vármegye lakóinak, 1903. július 19-én Holl Lajos vezetése mellett a borsodi Bükk-egylet szervezett egész napos kerékpártúrát Miskolcra Várgedébe. Az oda-vissza 150 kilométeres táv kétkerekűn való megtételében részt vett gárda fogadására a fürdő vendéglőjében került sor, melyre az intézmény igazgatójával egyetemben az ott nyaralók is nagy izgalommal készültek.¹⁴⁵ A „külhoniakon” kívül arra is akadt példa a fürdő történetében, hogy egy másik gömöri fürdő közönsége kereste fel Várgedét egy kirándulás erejéig. A millennium évében Csízfürdő vendégei kerekedtek fel a Gortva menti fürdőtelep meglátogatására, s feltételezésünk szerint a Várgede és vidéke ifjúsága által ugyanazon napon, azaz augusztus 6-án megrendezett táncmulatságon is részt vettek.¹⁴⁶

A modern kor technikai vívmánya, a fényképezőgép, Várgede-fürdőt is elérte. A fürdővendégek kívánságára 1894 nyarán Andrassy László rimaszombati fényképész látogatott el a fürdőbe és az ott üdülő mintegy 26-28 tagból álló társaságot egy csoportkép erejéig lefotografálta. Ugyanekkor a fürdőtelepet, a gyógy- és fürdőépületet is lefényképezte az előtérben álló és üldögélő társasággal együtt. Az érdeklődők a készült remekműveket a fotográfus rimaszombati műtermében tekinthették meg.¹⁴⁷ A nagy sikerre való tekintettel Andrassy a következő évi szezonban is tiszteletét tette Várgedén.¹⁴⁸

A fesztelen szórakozás mellett a fürdő komolyabb összejöveteleknek is színtere lett. A fürdőtulajdonos meghívására 1906. május 30-án Várgedén tartotta éves tavaszi közgyűlését a Gömörvármegyei Orvos-Szövetség és a Gömörmegyei Orvos-Gyógyyszerész Egylet, melyről a korábbiakban már egyszer beszámoltunk. A gyűlésre 23 résztvevő jelentkezett, közöttük Dr. Borszéki Ármin feledi körorvos is, aki a várgedei fürdőorvosi tisztséget is betöltötte.¹⁴⁹ A fürdőtelepre érkezőket Klein Sámuel és Kohn Albert üdvö-

142 *Gömör-Kishont*, 1907. augusztus 4.

143 *Gömör-Kishont*, 1899. június 8.

144 *Gömör-Kishont*, 1900. június 14.

145 *Rozsnyói Híradó*, 1903. július 19.

146 *Gömör-Kishont*, 1896. augusztus 6.

147 *Gömör-Kishont*, 1894. augusztus 30.

148 *Gömör-Kishont*, 1895. augusztus 1.

149 *Gömör-Kishont*, 1906. június 3.

zölték – itt jelenik meg először Kohn neve is tulajdonosként –, majd az orvosok, gyógyszerészek és állatorvosok a telep elhelyezését, berendezését, a forrást, a gépházat és a fürdősobákat tekintették meg. A körút végeztével az étterembe vonulván, Dr. Löcherer Tamás egyleti elnök megnyitó beszédében a várgedei fürdőtelepet ismertette, annak jövőbeli fellendülésére tett javaslataival együtt, a nap pedig a fürdő vendéglőjében elfogyasztott díszebéddel zárult. Sajnálattal konstatálhatjuk, hogy Várgede a Monarchia boldog békeéveiben minden igyekezet ellenére kiaknázatlan maradt – vendéglátásból így aligha múlhatja felül az „elégéses” jelzöt. Az elavult fürdő- és lakberendezés éles ellentétben állt a kor országos kívánalmaival és a vendégek igényességével, még ha lokális érdekeltségű volt is. Gondatlan fürdőtulajdonos vagy léha fürdőbérlő állt-e ismét a Gortva menti üdülőtelep mögött, netán mindkettő, csupán feltételezhetjük. A fürdő, amely 1918 után élte második „fénykorát”, sanyarú módon az 1990-es években megszűnt funkcióját teljesíteni. Napjainkban már csak az üresen álló, helyenként beomlott, díszes, svájci stílusban faragott lakó- és fürdőpavilonok sejtetik egy valaha szebb kort is megélt fürdő életét.

Irodalom

- A „Fürdőirodalmi Könyvtár” értesítője 1895. 2. évf. 3–4. sz.
- A Gőmörmegeyi Orvos-Gyógyszerész Egylet XXXIV. és a Gőmörmegeyi Orvos-Szövetség VI-ik évkönyve az 1903. és 1904. évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1905.
- A Gőmörmegeyi Orvos-Gyógyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1907.
- Bél Mátyás 1992. *Gőmör vármegye leírása*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke.
- Bernáth, Josef 1878. *Die Mineralwasser Ungarns*. Wien.
- Bernáth József 1885. *Die mineralwasser und Badeorte Ungarns auf der 1885er allgemeinen Landes-Ausstellung in Budapest*. Wien.
- Besztercebányai Állami Területi Levéltár. Fond: Verejnosprávný výbor Gemersko-malohontskej župy 1876-1919. Kúpele 96 (č. krabice 199). List: Gőmörvármegye Közigazgatási Bizottságának címezett levél 1903. május 11-i keltezéssel. 1314. számú irat.
- Boleman István 1884. *A fürdőtan kézikönyve*. Igló, Schmidt József könyvnyomdája.
- Boleman István 1887. *Fürdőtan*. Budapest. Franklin-társulat könyvnyomdája.
- Boleman István 1896. *Magyar fürdők és ásványos vizek*. Budapest, Magyar Balneológiai Egyesület.
- Borovszky Samu 1904. *Gőmör-Kishont vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Budapest, APOLLO.
- Chyzer Kornél 1885. *Magyarország gyógyhelyei és ásványvizei*. Sátoralja-Ujhely, Nyomtatott a Zemplén nyomdájában.
- Fodor Oszkár 1904. *Fürdők és nyaralóhelyek*. Kiadja a Dunántúli Közművelődési Egylet.
- Fodor Oszkár 1905. *Fürdők és nyaralóhelyek*. Kiadja a Dunántúli Közművelődési Egylet.
- Fodor Oszkár 1909. *Fürdők és nyaralóhelyek*. Kiadja a Dunántúli Közművelődési Egylet.
- Förstner Aladár 1911. *Izzasztó kúrák és testedzés otthon*. Budapest.
- Gőmör és Kishont vármegyei naptár az 1906. évre. Rimaszombat, Nyomtatott Lévai Izsó könyvnyomdájában, 1905.
- Gőmör és Kishont vármegyei naptár az 1907. évre. Rimaszombat, Nyomtatott Lévai Izsó könyvnyomdájában, 1906.

- Gömör és Kishont vármegyei naptár az 1908. évre. Rimaszombat, Nyomtatott Lévai Izsó könyvnyomdájában 1907.
- Hohlfeld Lajos 1898. *Fürdői Almanach az 1898. évre*. Budapest, A „Nemzetközi Fürdő-lapok kiadóhivatala”.
- Hunfalvy János 1867. *Gömör és Kishont leírása*. Pest, Nyomtatott Emich Gusztáv nyomdásznál.
- Kitaibel Pauli 1829. *Hydrographica Hungariae*. Pestini.
- Lengyel Dániel 1853. *Fürdői zsebkönyv*. Pest.
- Magyar fürdők naptára*. Budapest, 1904.
- Marikovszky, Georg 1813. *Physische und analytische Beschreibung aller Mineralquellen des löbl. gömörer und Klein-Honthor Komitats*. Lőcse.
- Magyar Fürdő Kalauz*. 1909. Tata. Magyar Fürdő Kalauz Kiadóvállalat. Engländer és társa nyomdai műintézete.
- Mulík, Ján 1966. Zaniknuté kúpele v Stredoslovenskom kraji. In *Almanach*. Piešťany, Balneologické múzeum.
- Porzsozt Kálmán 1895. *Fürdők és nyaraló helyek*. Dunántúli Közművelődési Egyesület, Balatoni Kultúr-Egyesület, III. évf.
- Várgede gőz-és gyógyfürdő ismertetése*. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája. 1902
- Wachtel, Dávid 1859. *Ungarns kurorte und Mineralquellen*. Oedenburg

ÉVA KERÉNYI

SPA LIFE IN GÖMÖR IN THE 19TH CENTURY. THE STEAMER GOES TO VÁRGEDE

After the spa resort in Csíz (today Číž), the Várgede spa, favourably situated in the valley of the Gortva creek, was the second nationally best known and most famous spa in the Gömör region in the peacetime. It lied on a relatively small, protected area under the ruins of the historical sight of the Gedő castle, near the enormous forest at the foothill of the Bükk mountain, reaching the altitude of 280 m. We can state though with regret that Várgede, despite every effort, remained unexplored in the happy peacetimes of the Monarchy: its level of hospitality could be hardly ranked higher than “sufficient”. The obsolete spa and its equipment were in sharp contrast with the national requirements and the demands of the guests, even if it was only of a local interest. The spa, having its second “golden time” after 1918, ceased to exist in the 1990s.